UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

11 päivänä maaliskuuta 2010 *

Asiassa C-1/09,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Conseil d'État (Ranska) on esittänyt 19.12.2008 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 2.1.2009, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Centre d'exportation du livre français (CELF) ja

Ministre de la Culture et de la Communication

vastaan

Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE),

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: neljännen jaoston puheenjohtaja J.-C. Bonichot sekä tuomarit C. Toader, K. Schiemann, P. Kūris ja L. Bay Larsen (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: P. Cruz Villalón,
kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 13.1.2010 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Centre d'exportation du livre français (CELF), edustajinaan avocat O. Schmitt ja avocat A. Tabouis,

– Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE), edustajanaan avocat N. Coutrelis,

– Ranskan hallitus, asiamiehinään E. Belliard, G. de Bergues ja B. Beaupère-Manokha,

– Tšekin hallitus, asiamiehenään M. Smolek,

– Alankomaiden hallitus, asiamiehinään C. M. Wissels ja Y. de Vries,

– Euroopan komissio, asiamiehinään J.-P. Keppenne ja B. Stromsky,

– EFTAn valvontaviranomainen, asiamiehinään X. Lewis, B. Alterskjær ja L. Armati,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee EY 88 artiklan 3 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Centre d'exportation du livre français (jäljempänä CELF) ja ministre de la Culture et de la Communication (Ranskan kulttuuri- ja viestintäministeri) sekä Société internationale de diffusion et d'édition (jäljempänä SIDE) ja jossa on kyse Ranskan valtion CELF:lle maksamista tuista.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

Tosiseikat ja oikeudenkäyntimenettelyt Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa

3 CELF, joka oli osuustoiminnallinen osakeyhtiö, toimi vuoteen 2009 saakka vientikomissionsaajana.

4 Sen toimialaan kuului kirjoja, lehtisiä ja kaikenlaisia muita tiedonjakovälineitä koskevien tilausten toimittaminen suoraan ulkomaille ja Ranskan merentakaisille alueille ja departementteihin ja yleisemmin kaikkien sellaisten toimenpiteiden toteuttaminen, joilla pyrittiin etenkin ranskalaisen kulttuurin edistämiseen kaikkialla maailmassa edellä mainittujen tiedonjakovälineiden avulla.

5 CELF sai vuosina 1980–2002 Ranskan valtion myöntämää toiminta-avustusta ulkomailla toimivien kirjakauppojen tekemien pienten tilausten käsittelemisestä aiheutuvien lisäkustannusten korvaamiseksi.

6 Euroopan yhteisöjen komissio katsoi CELF:n kilpailijan SIDE:n vuonna 1992 tekemän kantelun johdosta 18.5.1993 tekemällään päätöksellä NN 127/92, jota koskeva ilmoitus julkaistiin 25.6.1993 ilmestyneessä Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä (EYVL C 174, s. 6), että kyseiset tuet olivat yhteismarkkinoille soveltuvia. Se totesi tämän vuoksi, ettei tukia ollut tarvetta vastustaa.

7 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi asiassa T-49/93, SIDE vastaan komissio, 18.9.1995 antamallaan tuomiolla (Kok., s. II-2501) kyseisen päätöksen siltä osin kuin se koski yksinomaan CELF:lle myönnettyä avustusta niiden ylimääräisten kustannusten korvaamiseksi, joita aiheutui ulkomailla toimivien kirjakauppojen tekemien, ranskankielisiä kirjoja koskevien pienten tilausten käsittelemisestä. Se katsoi, että komission olisi pitänyt aloittaa EY:n perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdassa (josta on tullut EY 88 artiklan 2 kohta) määrätty kontradiktorinen menettely.

8 Komissio katsoi valtiontuesta Coopérative d'exportation du livre français'lle (CELF) 10.6.1998 tekemällään päätöksellä 1999/133/EY (EYVL L 44, s. 37), että tuet olivat sääntöjenvastaisia, mutta se totesi niiden jälleen kerran olevan yhteismarkkinoille soveltuvia.

9 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi kyseisen päätöksen asiassa T-155/98, SIDE vastaan komissio, 28.2.2002 antamallaan tuomiolla (Kok., s. II-1179) siltä osin kuin siinä todettiin kyseiset tuet yhteismarkkinoille soveltuviksi, koska komissio oli tehnyt ilmeisen arviointivirheen merkityksellisiä markkinoita määritellessään.

10 Komissio totesi tuet kolmannen kerran yhteismarkkinoille soveltuviksi Ranskan myöntämästä valtiontuesta Coopérative d'éxportation du livre français'lle (CELF) 20.4.2004 tekemällään päätöksellä 2005/262/EY (EUVL 2005 L 85, s. 27).

11 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi asiassa T-348/04, SIDE vastaan komissio, 15.4.2008 antamallaan tuomiolla (Kok., s. II-625) kyseisen myönteisen päätöksen sillä perusteella, että komissio oli tehnyt yhtäältä oikeudellisen virheen, kun se oli soveltanut EY 87 artiklan 3 kohdan d alakohtaa ajanjaksoon ennen päivämäärää 1.11.1993 sen sijaan, että se olisi soveltanut niitä aineellisia sääntöjä, jotka olivat voimassa kyseessä olevana ajanjaksona, ja toisaalta ilmeisen arviointivirheen tutkittaessa riidanalaisten tukien soveltuvuutta yhteismarkkinoille.

12 Komissio teki 8.4.2009 päätöksen vuonna 1996 aloitetun muodollisen tutkintamenettelyn jatkamisesta esittääkseen epäilynsä kyseisten tukien yhteismarkkinoille soveltuvuudesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa SIDE vastaan komissio 15.4.2008 antaman tuomion valossa ja antaakseen Ranskan tasavallalle, tuensaajalle ja muille asianomaisille osapuolille mahdollisuuden esittää uudestaan näkemyksensä ennen kuin lopullinen päätös tehdään.

13 Tribunal de commerce de Paris aloitti CELF:n taloudellisen tilanteen huomioon ottaen 25.4.2009 antamallaan tuomiolla kyseisen yrityksen osalta suojamenettelyn (procédure de sauvegarde), johon liittyi kuuden kuukauden tarkkailuajanjakso.

14 Kyseinen tuomioistuin totesi 9.9.2009 antamallaan tuomiolla, että sovitteluratkaisuun ei ollut päästy ja että velat olivat sellaiset, ettei toiminnan jatkamista koskeva suunnitelma ollut mahdollinen, ja se asetti CELF:n selvitystilaan ja nimesi pesänhoitajan.

15 Unionin tuomioistuimelle suullisen käsittelyn aikana toimitettujen tietojen mukaan CELF on tämän viimeksi mainitun tuomion johdosta lopettanut toimintansa.

Oikeudenkäyntimenettely ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa ja ennakkoratkaisukysymykset

16 Conseil d'État on saanut käsiteltäväkseen CELF:n ja kulttuuri- ja viestintäministerin tekemät valitukset cour administrative d'appel de Paris'n 5.10.2004 antamasta tuomiosta, jolla valtio määrättiin SIDE:n pyynnöstä perimään takaisin CELF:lle ulkomailla toimivien kirjakauppojen tekemien pienten kirjatilausten käsittelyn perusteella

maksetut tuet kolmen kuukauden kuluessa tuomion tiedoksi antamisesta, tai muuten sille määrättäisiin uhkasakkona 1 000 euroa kutakin viivästyspäivää kohden.

17 Kyseisten valitusten yhteydessä muutoksenhakijat ovat muun muassa väittäneet, että cour administrative d'appel de Paris'n olisi pitänyt katsoa, että esillä olevassa asiassa se, että komissio oli katsonut tuet yhteismarkkinoille soveltuviksi, oli esteenä tukien palautusvelvollisuudelle, joka lähtökohtaisesti seuraa siitä sääntöjenvastaisuudesta, joka liittyy tukitoimenpiteiden toteuttamiseen jäsenvaltion toimesta EY 88 artiklan 3 kohdan vastaisesti.

18 Conseil d'État päätti 29.3.2006 tekemällään välipäätöksellä lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko valtiolla oikeus EY 88 artiklan perusteella, silloin kun sen yritykselle myöntämä tuki on sääntöjenvastainen ja sääntöjenvastaisuus on todettu tämän valtion omissa tuomioistuimissa sillä perusteella, ettei tukea ole etukäteen ilmoitettu – – komissiolle EY 88 artiklan 3 kohdassa edellytetyllä tavalla, olla perimättä takaisin tukea tuen saaneelta elinkeinonharjoittajalta siksi, että komissio on kolmannen osapuolen vireille saattamassa menettelyssä todennut tuen yhteensopivaksi yhteismarkkinoihin kohdistuvan sääntelyn kanssa ja tällä tavoin arvioinut tämän yhteensopivuuden sille yksinomaisesti kuuluvan valvontavallan nojalla?

2) Jos tuen palautusvelvollisuus vahvistetaan, onko palautettavaa rahamäärää laskettaessa otettava huomioon jaksot, joiden ajan kyseinen tuki on – – komission päätösten nojalla ollut yhteensopiva yhteismarkkinoihin kohdistuvan sääntelyn kanssa ennen näiden päätösten kumoamista – – ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomioilla?"

19 Yhteisöjen tuomioistuin vastasi näihin kysymyksiin asiassa C-199/06, CELF ja ministre de la Culture et de la Communication, 12.2.2008 antamassaan tuomiossa (Kok., s. I-469; jäljempänä CELF I -tapaus) toteamalla seuraavaa:

”1) EY 88 artiklan 3 kohdan viimeistä virkettä on tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin ei ole velvollinen määräämään kyseisen määräyksen vastaisesti toteutetun tuen takaisin perimisestä, jos komissio on tehnyt lopullisen päätöksen, jolla mainitun tuen todetaan soveltuvan yhteismarkkinoille EY 87 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Se on yhteisön oikeuden perusteella velvollinen määräämään tuensaajan maksamaan korkoa sääntöjenvastaisuuden ajalta. Kansallisen oikeutensa yhteydessä se voi tarvittaessa määrätä lisäksi sääntöjenvastaisen tuen takaisin perimisestä, tämän kuitenkaan rajoittamatta jäsenvaltion oikeutta toteuttaa kyseinen tuki uudestaan myöhemmin. Se saattaa samoin joutua hyväksymään vaatimuksia, jotka koskevat tuen sääntöjenvastaisuudesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista.

2) Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa menettelyllisessä tilanteessa EY 88 artiklan 3 kohdan viimeisestä virkkeestä seuraava velvollisuus korjata tuen sääntöjenvastaisuuden vaikutukset koskee laskettaessa niitä summia, jotka tuensaajan on maksettava, ja jollei kyse ole poikkeuksellisista olosuhteista, myös sitä ajanjaksoa, joka on kulunut – – komission tekemän päätöksen, jolla kyseinen tuki todetaan yhteismarkkinoille soveltuvaksi, ja sen välillä, kun yhteisöjen tuomioistuimet kumoavat mainitun päätöksen.”

20 Conseil d’État määräsi näiden vastausten perusteella 19.12.2008 antamallaan tuomiolla kulttuuri- ja viestintäministerin perimään CELF:ltä sääntöjenvastaisiin tukiin liittyvät korot seuraavien ajanjaksojen osalta:

– vuoden 1980, jolloin tukia alettiin maksaa, ja ennakkoratkaisupyynnön tekemispäivän väliseltä ajalta

– ennakkoratkaisupyynnön tekemispäivän ja sen päivän väliseltä ajalta, jolloin näiden tukien todetaan lopullisesti olevan yhteismarkkinoille soveltuvia tai jolloin mainitut tuet palautetaan lopullisesti.

21 Conseil d'État katsoi maksettujen tukien pääoman määrän palauttamista koskevasta kysymyksestä, että asian ratkaisu riippui yhteisön oikeuden tulkinnasta, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli CELF I -tapauksen jälkeen kumonnut uudelleen komission päätöksen edellä mainitussa asiassa SIDE vastaan komissio 15.4.2008 antamallaan tuomiolla.

22 Conseil d'État päätti siis lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Voiko kansallinen tuomioistuin lykätä valtiontuen palautusvelvollisuutta koskevan kysymyksen käsittelyä siihen saakka, kunnes – – komissio on ottanut lopulliseksi tulleella päätöksellä kantaa siihen, onko tuki yhteensoveltuva yhteismarkkinoihin kohdistuvan sääntelyn kanssa, silloin kun yhteisöjen tuomioistuimet ovat kumonneet komission ensimmäisen päätöksen, jolla kyseinen tuki todettiin yhteismarkkinoille soveltuvaksi?

2) Voidaanko silloin, kun komissio on todennut tuen kolme kertaa yhteismarkkinoille soveltuvaksi ennen kuin – – ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kumonnut kyseiset päätökset, tällaista tilannetta pitää sellaisena poikkeuksellisena olosuhteena, jonka johdosta kansallinen tuomioistuin voi rajoittaa tuen takaisinperimistä koskevaa velvollisuutta?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään, voiko kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on EY 88 artiklan 3 kohdan perusteella saatettu vaatimus, joka koskee sääntöjenvastaisen valtiontuen palauttamista, lykätä päätöksensä tekemistä kyseisestä vaatimuksesta siihen saakka, kunnes komissio on ottanut kantaa tukien yhteensoveltuvuuteen yhteismarkkinoille edellisen myönteisen päätöksen kumoamisen jälkeen.

24 Yhteisöjen tuomioistuin on CELF I -tapauksessa annetun tuomion 61 ja 63 kohdassa todennut seuraavaa:

– EY 231 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jos kumoamiskanne on aiheellinen, yhteisöjen tuomioistuimet kumoavat riitautetun toimen, joten kumoamispäätöksellä poistetaan taannehtivasti riitautettu toimi kaikkien yksityisten oikeussubjektien suhteen

– sinä päivänä, jolloin yhteisöjen tuomioistuimet kumoavat myönteisen päätöksen, kyseisten tukien osalta katsotaan, ettei niitä ole todettu kumotulla päätöksellä yhteismarkkinoille soveltuviksi.

25 Tästä seuraa, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen tilanne vastaa tilannetta, jossa asia olisi saatettu kansallisen tuomioistuimen käsiteltäväksi EY 88 artiklan 3 kohdan perusteella eikä komissio olisi tehnyt vielä mitään päätöstä tutkittavana olevan tuen soveltuvuudesta yhteismarkkinoille.

26 On kuitenkin huomautettava, että EY 88 artiklan 3 kohdassa annetaan kansallisten tuomioistuinten tehtäväksi turvata komission lopullisen päätöksen tekemiseen asti yksityisten oikeussubjektien oikeudet, jos valtion viranomaiset eivät noudata kyseisessä määräyksessä vahvistettua kieltoa (CELF I -tapaus, tuomion 38 kohta).

27 Yhteisöjen tuomioistuin on tältä osin jo katsonut asiassa C-39/94, SFEI ym., 11.7.1996 antamassaan tuomiossa (Kok., s. I-3547, 44 ja 50–53 kohta), että

– se, että komissio on aloittanut tutkintamenettelyn, ei aiheuta sitä, että kansallisilla tuomioistuimilla ei enää olisi velvollisuutta suojella yksityisten oikeussubjektien oikeuksia siinä tapauksessa, että etukäteen tehtävää ilmoitusta koskeva velvollisuus olisi laiminlyöty,

– jos on todennäköistä, että tietty aika tulee kulumaan ennen kuin kansallinen tuomioistuin antaa lopullisen päätöksen asiassa esimerkiksi silloin, kun se pyytää komissiolta selvennyksiä valtiontuen käsitteen tulkintaan, jonka se voi joutua antamaan, tai kun se esittää unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen, sen on harkittava, onko asianosaisten intressien suojaamiseksi tarpeen määrätä turvaamistoimista.

28 Se on siis korostanut kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta olla lykkäämättä suojatoimia koskevien hakemusten tutkintaa.

29 EY 88 artiklan 3 kohdan viimeinen virke perustuu turvaamistavoitteeseen eli tavoitteeseen taata, ettei yhteismarkkinoille soveltumatonta tukea koskaan toteuteta. Näin järjestetyllä ehkäisyllä pyritään siis siihen, että pelkästään yhteismarkkinoille soveltuvat tuet toteutetaan. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tukisuunnitelman toteuttamista

lykätään siihen saakka, kunnes epäilys sen soveltuvuudesta yhteismarkkinoille poistetaan komission lopullisella päätöksellä (CELF I -tapaus, tuomion 47 ja 48 kohta).

30 Kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on siis ottaa kantaa toimenpiteisiin, joilla tukien toteuttamisen sääntöjenvastaisuus voidaan korjata, jottei tuensaajalla olisi enää mahdollisuutta käyttää niitä vapaasti komission päätöksen tekemiseen saakka jäljellä olevan ajan.

31 Asian käsittelyn lykkäämistä koskeva päätös johtaisi todellisuudessa samaan tulokseen kuin suojatoimia koskevan hakemuksen hylkäämistä koskeva päätös. Se merkitsisi näet sitä, ettei kyseisen hakemuksen perusteltavuudesta tehdä mitään päätöstä ennen komission päätöstä. Tämä johtaisi tuen säilymiseen tuen toteuttamista koskevan kiellon ajan, mikä olisi ristiriidassa EY 88 artiklan 3 kohdan tarkoituksen kanssa ja epäisi kyseisen määräyksen tehokkaan vaikutuksen.

32 Kansallinen tuomioistuin ei siis sovellettavien kansallisten menettelyjen tehokkuutta koskevan periaatteen vastaisesti voi lykätä asian käsittelyä, jottei EY 88 artiklan 3 kohta menettäisi tehokasta vaikutustaan.

33 Se, että yhteisöjen tuomioistuimet ovat kumonneet komission ensimmäisen myönteisen päätöksen, ei voi oikeuttaa erilaista ratkaisua, joka perustuisi siihen, että tässä tapauksessa komissio saattaisi myöhemmin todeta tuen uudelleen yhteismarkkinoille soveltuvaksi.

34 EY 88 artiklan 3 kohdan tavoitteen taustalla on näet selkeästi se ajatus, että siihen saakka, kunnes komissio tekee uuden päätöksen, kyseisen päätöksen myönteistä sisältöä ei voida ottaa olettaa.

35 Velvollisuus ratkaista välittömästi suojatoimia koskeva hakemus ei edellytä sitä, että asiaa käsittelevä tuomioistuin toteuttaa tosiasiallisesti tällaiset toimet.

36 Velvollisuus toteuttaa suojatoimia on olemassa ainoastaan, jos ne edellytykset, joiden perusteella tällaiset toimet voidaan toteuttaa, ovat täyttyneet eli jos valtiontueksi luonnehdinnasta ei ole epäilyä, jos tukea ollaan juuri toteuttamassa tai jos se on toteutettu ja jos ei ole todettu sellaisia poikkeuksellisia olosuhteita, joiden johdosta takaisin periminen on epäasianmukaista. Jos nämä edellytykset eivät ole täyttyneet, kansallisen tuomioistuimen on hylättävä hakemus.

37 Kun kansallinen tuomioistuin ottaa kantaa hakemukseen, se voi määrätä tuen palauttamisesta korkoineen tai esimerkiksi, kuten komissio ehdottaa valtiontukisääntöjen soveltamisesta kansallisissa tuomioistuimissa antamansa tiedonannon 2009/C 85/01 (EUVL 2009, C 85, s. 1) 62 kohdassa, varojen tallentamisesta suljetulle tilille, jolloin ne eivät ole enää tuensaajan käytettävissä, tämän kuitenkaan rajoittamatta korkojen maksamista tuen ennenaikaisen toteuttamisen ja tuen kyseiselle suljetulle tilille maksamisen väliseltä ajanjaksolta.

38 EY 88 artiklan 3 kohdassa määrättyä ”standstill”-velvoitetta ei sitä vastoin noudateta tässä vaiheessa pelkästään sillä, että yritys velvoitetaan maksamaan korkoa niille summille, jotka ovat edelleen sen tileillä. Ei ole näet millään tavalla varmaa, että valtiontukea sääntöjenvastaisesti saanut yritys olisi ilman kyseistä tukea voinut saada samansuuruisen lainan rahoituslaitokselta tavanomaisin markkinaehdoin ja sillä olisi siis voinut olla kyseinen summa käytettävänään ennen komission päätöstä.

39 Kansallisen tuomioistuimen ensisijainen velvollisuus on lopultakin antaa asiassa myönteinen tai kielteinen ratkaisu.

40 Ensimmäiseen kysymykseen on siis vastattava, että kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on EY 88 artiklan 3 kohdan perusteella saatettu vaatimus, joka koskee sääntöjenvastaisen valtiontuen palauttamista, ei voi lykätä päätöksensä tekemistä kyseisestä vaatimuksesta siihen saakka, kunnes komissio on ottanut kantaa tuen soveltuvuuteen yhteismarkkinoille edellisen myönteisen päätöksen kumoamisen jälkeen.

Toinen kysymys

41 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään, voidaanko sitä, että komissio on tehnyt kolme peräkkäistä päätöstä, joilla tuki todetaan yhteismarkkinoille soveltuvaksi ja jotka yhteisöjen tuomioistuimet ovat tämän jälkeen kumonneet, pitää sinällään sellaisena poikkeuksellisena olosuhteena, joka voi oikeuttaa rajoittamaan tuensaajan velvollisuutta palauttaa tuki, kun kyseinen tuki on toteutettu EY 88 artiklan 3 kohdan vastaisesti.

42 On huomautettava, että yhteisöjen tuomioistuin jätti CELF I -tapauksessa avoimeksi mahdollisuuden ottaa huomioon poikkeukselliset olosuhteet tutkittaessa tuen sääntöjenvastaisuuden korjaamista koskevan velvollisuuden laajuutta, ja näin on myös silloin, kun kyseinen velvollisuus koskee ainoastaan korkojen maksamista.

43 Kyseisen tuomion 65 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin hyväksyi sääntöjenvastaisesti toteutettujen tukien saajan mahdollisuuden vedota poikkeuksellisiin olosuhteisiin, joiden nojalla se on voinut perustellusti luottaa siihen, että tuet on myönnetty oikein, ja vastustaa tämän perusteella niiden palauttamista.

44 Se ratkaisi asian näin sen pääasiassa vallinneen tilanteen perusteella, jossa kolme myönteistä komission päätöstä oli jo tehty ja kaksi niistä oli kumottu.

45 Yhteisöjen tuomioistuin korosti kuitenkin välittömästi, että komission myönteinen päätös ei voi synnyttää tuensaajan perusteltua luottamusta yhtäältä silloin, kun kyseinen päätös on riitautettu kanteen nostamiselle asetetun määräajan kuluessa ja yhteisöjen tuomioistuimet ovat sen sittemmin kumonneet, ja toisaalta silloin, kun määräaika kanteen nostamiselle ei ole päättynyt, tai jos kanne on nostettu, niin kauan kuin yhteisöjen tuomioistuimet eivät ole lopullisesti ratkaisseet asiaa (CELF I -tapaus, tuomion 66–68 kohta).

46 Se tarkensi lopuksi, että vastaus esitettyyn kysymykseen annettiin pääasiassa kyseessä olevan kaltaista menettelyllistä tilannetta silmällä pitäen (CELF I -tapaus, tuomion 69 kohta).

47 Kyseisen perustelun muotoilu oli siten omiaan antamaan ymmärtää, että kolme myönteistä päätöstä, joita seurasivat määräajassa nostetut kumoamiskanteet, joista kaksi ensimmäistä oli hyväksytty ja joista kolmas oli vielä vireillä, eivät merkinneet poikkeuksellista olosuhdetta.

48 Käsiteltävänä olevassa asiassa esitetyn toisen kysymyksen sanamuodon perusteella on ilmeistä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii sitä vastoin sitä, voisiko kolmen myönteisen päätöksen peräkkäisyys olla poikkeuksellinen olosuhde.

49 CELF I -tapauksessa annetun tuomion julistamispäivänä komissio oli kuitenkin jo tehnyt kolme myönteistä päätöstä.

50 Ainoa uusi seikka, joka on tapahtunut ennen toisen ennakkoratkaisutuomion antamista, on se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä mainitussa asiassa SIDE vastaan komissio 15.4.2008 antamallaan tuomiolla kumonnut kolmannen myönteisen päätöksen.

51 Tällainen seikka ei sinällään voi synnyttää perusteltua luottamusta ja merkitä poikkeuksellista olosuhdetta. Se, että harvinaislaatuisella tavalla on annettu kolme kumoamistuomiota, kuvastaa lähtökohtaisesti näet asian hankaluutta, eikä se todellakaan voi synnyttää perusteltua luottamusta vaan on pikemminkin omiaan lisäämään tuensaajan epäilyjä riidanalaisen tuen yhteismarkkinoille soveltuvuudesta.

52 Voidaan tosin katsoa, että sellaisen kolmen kanteen nostaminen peräkkäin, joiden johdosta päätökset kumotaan kolmeen kertaan, on hyvin harvinaista. Tällaiset olosuhteet ovat kuitenkin osa sellaisen tuomioistuinjärjestelmän tavallista toimintaa, jolla oikeussubjekteille, jotka katsovat kärsineensä tuen sääntöjenvastaisuuden seuraukset, annetaan mahdollisuus vaatia sellaisten peräkkäisten päätösten kumoamista, joiden ne katsovat olevan kyseisen tilanteen taustalla.

53 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa poikkeuksellisen olosuhteen ei myöskään voida katsoa olevan olemassa oikeusvarmuuden periaatteen nojalla, koska yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että niin kauan kuin komissio ei ole tehnyt hyväksymispäätöstä ja määräaika kanteen nostamiselle tällaisesta päätöksestä ei ole päättynyt, tuensaajalla ei ole varmuutta tuen laillisuudesta, joten luottamuksensuojan periaatteeseen ja oikeusvarmuuden periaatteeseen ei ole mahdollista vedota (ks. asia C-91/01, Italia v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. I-4355, 66 ja 67 kohta).

54 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa poikkeuksellisen olosuhteen ei lopuksi voida katsoa olevan olemassa suhteellisuusperiaatteen nojalla. Sääntöjenvastaisen tuen poistaminen perimällä se takaisin on näet johdonmukainen seuraus siitä, että se on todettu sääntöjenvastaiseksi, joten kyseisen tuen takaisin perimistä aiemman tilanteen palauttamiseksi ei lähtökohtaisesti voida pitää EY:n perustamissopimuksen valtiontukia koskevien määräysten tavoitteisiin nähden suhteettomana toimenpiteenä (ks. mm. asia C-298/00 P, Italia v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. I-4087, 75 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

55 Toiseen kysymykseen on siis vastattava, että sitä, että komissio on tehnyt kolme peräkkäistä päätöstä, joilla tuki todetaan yhteismarkkinoille soveltuvaksi ja jotka yhteisöjen tuomioistuimet ovat tämän jälkeen kumonneet, ei sinällään voida pitää sellaisena poikkeuksellisena olosuhteena, joka voi oikeuttaa rajoittamaan tuensaajan velvollisuutta palauttaa tuki, kun kyseinen tuki on toteutettu EY 88 artiklan 3 kohdan vastaisesti.

Oikeudenkäyntikulut

56 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on EY 88 artiklan 3 kohdan perusteella saatettu vaatimus, joka koskee sääntöjenvastaisen valtiontuen palauttamista, ei voi lykätä päätöksensä tekemistä kyseisestä vaatimuksesta siihen saakka, kunnes Euroopan yhteisöjen komissio on ottanut kantaa tuen soveltuvuuteen yhteismarkkinoille edellisen myönteisen päätöksen kumoamisen jälkeen.

2) Sitä, että komissio on tehnyt kolme peräkkäistä päätöstä, joilla tuki todetaan yhteismarkkinoille soveltuvaksi ja jotka yhteisöjen tuomioistuimet ovat tämän jälkeen kumonneet, ei sinällään voida pitää sellaisena

poikkeuksellisena olosuhteena, joka voi oikeuttaa rajoittamaan tuensaajan velvollisuutta palauttaa tuki, kun kyseinen tuki on toteutettu EY 88 artiklan 3 kohdan vastaisesti.

Allekirjoitukset